

NAPREJ

Glasiló jugoslovanske socialno demokratične stranke

Štev. 94.

V Ljubljani, sobota dne 3. novembra 1917.

Leto I.

K vprašanju naše taktike.

II.

V svojem članku »Tudi kritične misli« pripoveduje Verus, da se sodruzi »razburjeni« vprašujejo, kaj pomenja debata o strokovnih organizacijah. Odgovor je lahek in kratek. Glasi se: »Naveličali smo se predstavljati filijalko dunajske socialistične organizacije, ker smo končno spoznali, da ta oblika predstavlja danes za nas verige in jarem, ki ovira zdrav razvoj in svoboden razmah. Hočemo postati jugoslovanski socialni demokratje«.

Da, jugoslovanski socialni demokratje hočemo postati, kar dosedaj nismo bili. Doslej je predstavljala stranka le ono pest industrijskih delavcev v Trstu, Idriji, Trbovljah in na Jesenicah, ni pa imela nobene zveze in nobenih korenin v ostalih plasteh mnogoštevilnega slovenskega proletariata. Socialistična stranka ni igrala doslej v našem kulturnem in gospodarskem življenju nobene vloge, ona je bila suha veja na našem narodnem telesu, baš zato, ker smo jemali vzorec po socialistični stranki industrijskega velemera, ker smo hoteli stlačiti našo stranko v dunajsko šablono.

Da smo danes le malopomenbna sekta, čuti Verus sam, a tolaži se, da se bo vse to izpremenilo — z razvojem industrije. »Ostane naj vse pri starem« in čakajmo potrpežljivo razvoja industrije, kakor čakajo potrpežljivi židje hesije. A kdaj bo pa prišel ta razvoj? Ali se bo slovenska industrija v doglednem času sploh mogla toliko razviti, da bi zadobil industrijski proletarijat soodločujoče mesto v javnih in avtonomnih zastopih, po vojni, ko ne bo ne razpoložljivega kapitala, ne surovin, da ne govorimo o vseh drugih predpogojih, ki bi že v bližnji bodočnosti omogočili ustvarjenje močne slovenske industrije? Ne! Skrbeti moramo torej, da bo stranka poleg industrijskega proletarijata združila pod svoje okrilje še ves drugi (predvsem agrarni) slovenski proletarijat. Le na tej podlagi bo tvorila stranka živ in močan organizem našega naroda in šele potem bo-

mo mogli soodločevati pri novem urejevanju naše hiše, šele potem bo zadobila stranka njej primerno pozicijo v našem javnem življenju.

Združiti moramo torej pod svojim praporom celokupni jugoslovanski proletarijat in temu primerno moramo tudi revidirati svojo taktiko, in če treba tudi program. Pri tem revidiranju pa moramo predvsem upoštevati tudi nove vidike, ki nam jih je rodila vojna in upoštevati nova torišča, na katerih se bo morala stranka udejevovati in vsemu temu da temeljno podlago — deklaracija.

Politika vsega našega naroda je navzunanaj koncentrirana v deklaraciji.

Ta je zgodovinski dokument, od katerega ne sme odnehati noben Slovenec, najmanj pa socialni demokrat, niti za las. Ona je že danes živ in resničen izraz vsega našega naroda, zato je pa tudi samoobsebi ujemno, da nam mora tvoriti ona edin vidik, edino merilo in edin okvir naših zahtev. Kaj bi ne bilo n. pr. smešno, da bi se danes borili (kakor n. pr. nemški sodruzi) za demokratizacijo deželnih zborov. Zakaj, saj deželni zbori morajo biti za nas le pretefakt iz preteklosti, oni spadajo v zgodovino našega trpljenja, bodoča jugoslovanska država jih ne priznava in ne pozna. Oni se morajo sklicati le še, da likvidirajo svoje žalostno gospodarstvo in izročijo svoje agende avtonomnim zastopom, ki bodo v okviru Jugoslavije prevzeli njih nevhvaležno dedščino.

Prav tako nam mora biti pri vseh drugih točkah naše taktike in programa edin vidik deklaracija. Kako nepotrebna je zato n. pr. vsa debata o strokovnih organizacijah in v kako čudni luči se nam pokažejo oni, ki so sklenili, da »naj ostane vse pri starem«. Če priznamo deklaracijo, je vendar več kot naravno, da si moramo čim preje ustvariti svojo lastno novo centralo za okvir svoje države, saj vendar ne bomo pošiljali svojega denarja v nekako »tujino«, s katero nas bo vezala morda komaj vojaška, colninska itd. unija.

»To so vse sentimentalne sanje negotove bodočnosti«, se bo ironično nasmehnil Verus, »kje je še jugoslovanska država, mi moramo pa računati z »realnimi razmerami«. Prav, a lastna država bo naš najvišji narodni

Izhaja razen nedelj in praznikov vsak dan popoldne.

Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Frančiškanska ulica šte. 6, 1. nadstropje, Učiteljska tiskarna.

Naročnina po pošti z dostavljanjem na dom za celo leto K 30.—, za pol leta K 15.—, za četrletno K 75.—, za mesec K 25.—. Za Nemčijo celo leto K 33.—60, za ostalo tujino in Ameriko K 42.—. Posamezne številke po 10 vinarjev.

Rokopisi se ne vračajo, nefrankirana pisma se ne sprejemajo. Reklamacije za list so poštnine proste.

Inserati: Enostopna petič vrstica 30 vin.; pogojem prostor 50 vin.; razglasi in poslano vrstica po 60 vin.; večkratni objavi po dogovoru primeren popust.

cilj in če se borimo zanj še sto let in čim bolj bomo upoštevali pri vsej naši gospodarski in kulturni ter politični organizaciji ta naš najvišji narodni cilj, tem lažji bo potem prehod iz dosedanje v novo politično tvorbo. Vprašanje centralizacije in decentralizacije strokovne organizacije na Dunaju bi moralo biti torej za vsakega sodruza rešeno že 30. maja t. l. in vsa debata o tem je odveč, slediti bi morala že dejanja.

Opažati je pri vseh naših debatah, pri vsem našem mišljenju in delovanju to veliko napako, da mislimo in delamo vsi še s predvojnimi možgani, sodimo vsa vprašanja še po predbojnem kopitu, čeprav je to krvavo klanje pomaknilo človeštvo naprej morda za celo stoletje. Ali nam je pa morda robstvo že tako v krvi, da si ne upamo niti misliti še na dneve, ki so na obzoru. Da, vključ vsemu vstaja zarja tudi za Jugoslovane in ta zarja bo svetila tudi jugoslovanski socialni demokraciji. P. St.

K. Kautsky:

Avstrija in Srbija.

8. Velikosrbska ideja.

Čim bolj so naleteli poizkusi, da se zadržati nacionalnemu hrepenenju razcepljenih Srbohrvatov v okviru monarhije, na odpor, tembolj so bila uglašena tla za idejo, ki je segala preko tega okvira.

Oni, ki so obupali nad pomočjo z dunajskega dvora, so pričeli obračati svoje poglede v sosedno Srbijo, kjer so prebivali njihovi narodnostni rojaki v svobodni skupnosti, uživali popolno časnikarsko in združevalno svobodo, med tem ko je vladalo na Hrvatskem izjemno stanje, v Bosni pa vojaška diktatura. Porodila se je ideja o Veliki Srbiji, ideja o ujedinjenju vseh Srbohrvatov v samostojni državi. Od kraljevine Srbske so pričakovali, da izvrši za srbsko ujedinjenje to, kar je bilo izvršilo za osvoboditev in ujedinjenje Italije malo kraljestvo Sardinija.

Ker so želje svobodne, so jih raztegnili od velikosrbske ideje tudi še dalje in so želeli priklopiti Veliki Srbiji tudi Slovence,

LISTEK.

Dr. Leopold Lénard:

Dijaški domovi in še marsikaj.

(Konec.)

Načelo je namreč, da država ne sme gledati na korist posameznika, da bi mu pripomogla do belega uradniškega kruha, ampak na korist cele družbe, da se vzgoje veliki talenti, umetniki, misleci, geniji, politiki, ki zamorejo potem uspešno vplivati na kulturo celega naroda. Kdor obeta postati povprečen inteligent, naj postane na svojo odgovornost in na svoj riziko, javnost in država mora pa skrbeti, da se ne izgube veliki talentje, bodoči voditelji naroda na raznih poljih.

Seveda dobi lahko nagrado tudi dober učenec, ki ima zadosti sredstev za študiranje, a za javno korist to ni škodljivo. Navduši ga k nadaljnjemu učenju, znesek lahko porabi za

nove knjige, potovanje itd. Glavno je, da ima mladi človek zavest, da je denar prejel kot plačilo za svoje delo, ne pa, kot usmiljenje do svoje revščine.

2. Sistem pouka.

Popolnoma napačen se mi zdi v naših šolah sistem pouka.

Šolske knjige so vsako leto drobnejše, šolski pripomočki vsako leto pripravnejši, da bi vsi sinovi raznih škricov, pa naj bodo še tako malo nadarjeni, lahko zdelali.

Kot načelo velja, da profesor razlagaj tako, da vsak srednje nadarjeni dijak, ki je nekoliko priden, z lahkoto sledi in ako doma ponovi lekcijo, dobi dober red. Kdor je pa malo nadarjen, mora imeti toliko več pridnosti ali pa učnih pripomočkov, inštruktorjev itd.

Sin škrica zdelo razred, pa tudi če je slabo nadarjen, samo da ima dobrega inštruktorja, vse mogoče učne pripomočke, da ga doma trdo drže k učenju in da n. pr. gospa mama nekoliko hodi okrog profesorjev. Samo, da se prerine skozi, pa je vse dobro, pozneje bo že potom znanj in zvez itd. dobil primerno

uradniško mesto. Plebejski sin, ki tega nima seveda odpade.

Srednje nadarjeni plebejec izdeluje dobro, če je marljiv, tudi brez posebnih pripomočkov. Dobro in zelo nadarjeni dečki, zlasti če so plebejskega stanu, so pa najbolj zapuščeni. V šoli pazi malo, ker način razlage in predavanja ni primeren njegovemu talentu. Doma se lekcije ne nauči, ker se ne zanima. Profesor ga zasači, ako ni pripravljen ali da ni pazil, ter dobi piko. Slednjič mu pouk omrzi, časa ima dovolj in prične pohajati. Polagoma se izgubi in propade.

Pouk bi moral biti tako osnovan, da bi bil primeren samo zelo nadarjenim učencem, ki bi sledili z veseljem in z lahkoto, srednje nadarjeni bi izdelovali, ako bi bili zelo pridni in imeli na razpolago večje učne pripomočke, malo nadarjeni naj se lotijo drugih poklicev.

Jaz nisem v šoli v gimnaziji nikdar pazil, kajti, kar je profesor razlagal na dolgo in na široko, se mi je zdelo tako malenkostno, da ni moglo pritegniti mojega duha, majhnih in lahkih lekcij se doma nisem učil in vsled tega sem bil v šoli često nepripravljen. Kar

katerih jezikovna skupnost meji na srbohrvaščino. Slovenci se šele pripravljajo, da razvijejo svoj knjižni jezik, a imajo pri tem velike težave, ker je njihova dežela majhna in zaostala. Njihov jezik je podoben srbskemu in bi se gotovo prilagodil srbsčini pri daljši državni skupnosti. Vsled jezikovnih razlik torej ni treba, da bi se razbila priklonitev Slovencev v srbsko narodno državo.

Srbohrvatov je danes nad 10 milijonov, Slovencev nad 1 milijon. S tem prebivalstvom bi se stvarila že prav čedna država. Ni torej čudno, da je očarala marsikaterega Srba velikosrbska ideja kot želja, da je pričela igrati vlogo v literaturi in slavnostnih govorih nacionalnih društev, pri čemur so prikazovali kot zgled nacionalna stremjenja Italijanov in Nemcev v prejšnjem stoletju, ki je imelo tudi v avstrijskih državnih največje nasprotnike.

Toda zapreke so bile tako velike za uresničenje ideje, da se niso pojavili resni poizkusi priprav za uresničenje. Vse obdolžitve izrečene v tem oziru, so se izkazale za neresnične. Celo Hashagen, ki prav svobodno razpolaga z dejstvi in je izredno naklonjen avstrijski vladi, piše o tem:

»25. marca 1909, torej še nekaj dni prej kakor se je podela aneksijska kriza, je priobčil vodilni nemško avstrijski zgodovinar Heinrich Friedjung v »Neue Freie Presse« oster članek proti velikosrbski propagandi na tleh monarhije. Zlasti je izrekel obdolžitve proti poslancem hrvaškega sabora, da imajo umljive zveze s srbsko vlado. Friedjunga so od hrvaške strani tožili zaradi razžaljenja časti in ga pozvali, naj predloži dokaze. Prišlo je do obravnave na Dunaju. Dva dokumenta, na katerih je zgradil Friedjung svoje obdolžitve, sta se izkazala pri procesu kot ponarejena. Friedjung je nato odmaknil 22. decembra 1909 svoje trditve, da so prišli ti dokumenti iz ministrstva za zunanje zadeve. Ker so se izkazali deloma za ponarejene, zato smatrajo izid Friedjungovega procesa »kot ponesrečen poizkus Aehrenthala... da bi dokazal obstoj velikosrbske propagande.« Ali s tem ta zadeva še ni rešena. Enkrat obravnavajo od maja do oktobra v zagrebškem veleizdajniškem procesu proti nič manj kakor 53 državljanom monarhije zaradi velikosrbske propagande. Zaradi pomanjkljivih dokazov jih je bilo 18 takoj opróščenih. Obsodbe proti ostalim so pozneje tudi razveljavili, ker je bil dokazilni material deloma zopet potrjen.« (Umrisse der Weltpolitik, Leipzig 1916, B. G. Teubner, 2. zvezek, str. 40.).

Hashagen ne pove, na kakšen način so prišli ponarejeni dokumenti, na katerih so temeljile Friedjungove obdolžitve, v ministrstvo za zunanje zadeve, in kdo jih je ponaredil.

Profesor Masaryk je razpravljal o tem obširnejše, najprej v delegacijah, pozneje v spisu »Vasić-Forgach-Aehrenthal, nekoliko

sem se učil v gimnaziji, nisem imel pozneje nobene koristi ali le malo, korist sem imel skoraj izključno le od onega, ker sem uganjal sam kot „alotria“ poleg šolskega pouka, deloma celo proti volji profesorjev.

Država naj skrbi pred vsem, da vzgoji dobre talente, ki bodo pozneje v korist družbi, srednji talentje, ki lahko postanejo solidni uradniki, pedantni profesorji, dobri duhovniki itd. naj študirajo z lastnim trudom in na svojo odgovornost, slabi talenti naj ne gredo v srednje šole.

Naše šole vzgajajo, v nasprotju s francoskimi ali angleškimi, veliko množico srednjega inteligentstva, a ne vzgajajo velikih talentov in močnih individualitet, obratno, pusté, da propadejo.

Seveda je taka reforma mogoča samo v bodoči državi, ki bo oprta na drugačnih stebrih, kakor so pa sedanji, ko se sreča podložnikov ne bo zidala na temelje solidnih uradnikov zanesljivih žandarjev, spretnih financarjev itd., ampak na močne individualitete in svobodno razvite velike talente.

materiala za karakterizacijo naše diplomacije, Praga 1911. V tem spisu dviga najtežje obdolžitve proti avstrijskemu poslaniku v Belgradu, grofu Forgachu.

V svojem odgovoru je prezrl Aehrenthal vsa dejstva. Odgovoril je le, da odločno zavrača napad proti grofu Forgachu. Grof Forgach da je v Belgradu in zlasti pri srbski vladi zelo priljubljen. To priljubljenost grofa Forgacha v Belgradu je pozneje zanimal srbski minister Milanović.

Ali naj bo že kakorkoli. Vsekakor dokazujejo te afere, da so postali v avstrijskih vladnih krogih zelo nervozni zaradi velikosrbske propagande. Že obstoječe in globoko nasprotstvo proti Srbiji se je s tem le še poostriilo.

In oni Franc Ferdinand, h kateremu so gledali Srbohrvatje s takim zaupanjem, v kolikor so negovali velikoavstrijskim ali trilateralističnim tendencam, je bil seveda povsem naravno najbolj energičen nasprotnik vele-srbstva. Grof Aehrenthal, ki je postal v oktobru 1906 minister za zunanje zadeve, je veljal za zaupnika prestolonaslednika.

9. Macedonija in Albanija.

Napredujoča poostritev odnošajev med Avstrijo in Srbijo se ni omilila, ko je po ruski revoluciji zavzelo balkansko vprašanje zopet akuten značaj zaradi macedonskih in albanskih nemirov in turško revolucijo.

Macedonija je tvorila na Balkanu ozemlje, ki se mu ni posrečilo, da se otrese bremena turškega federalizma; to breme je postajalo tem neznosnejše, čim bolj je Turčija gospodarsko propadala, čim večja je postajala razlika med položajem krščanskega kmeta v Macedoniji in onih v Srbiji in Bolgariji in čim večja je postajala pomoč macedonskemu uporu iz teh dveh držav, od katerih je vsaka stremela po plenu. Ta pomoč je obstojala prav gotovo, toda krivično bi bilo, če bi smatrali vse gibanje za umetno delo zunanjih hujskačev. Na ta način slikajo položaj le oni, ki imajo interes na tem, da se gode krivice še dalje in nočejo priznati, da res obstoje in da učinkujejo razdražljivo.

Kakšen je bil položaj kmetov v Macedoniji naj dokazuje sledeče: Dr. Cleathes Nicolaides piše v svoji knjigi v »Macedoniji« (Berlin, 1903, Calvary) sledeče:

»Krščanski kmet v Macedoniji je moral oddajati:

	odstotkov pridelka
1. Veleposestniku	33 ¹ / ₃
2. Državni davek	16 ² / ₃
3. Šolski davek	2
4. Obrtni in dohodninski davek	5
5. Za zgradbo cest	5
6. Za cerkev	1

Če računamo še, da je treba 15 odstotkov pridelka za setev prihodnjega leta, tedaj ostane kmetu in njegovi družini le 22 odstotkov žetve.

Toda tudi to ni ostalo, ker je moral deliti ostanek z roparji — s postavnimi roparji, davčnimi žandarji in posestniki zemljišč, in z nepostavnimi roparji, s kmeti, ki so se dvignili iz obupa in kljubovanja proti postavnemu redu, ki so se postavili proti zatiralcem, da se uveljavijo, a ki so hkratu obdavčili tudi kmete.

Čim strahotnejši je postajal položaj kmetov, tem večje je postajalo število roparskih čet. Odvisno je bilo le od splošne situacije, če ostanejo navadni roparji ali boritelji za svobodo — enako kakor eno stoletje prej v Srbiji.

Ta macedonski upor ni hotel jenjati.
(Dalje prih.)

Vojna.

OFENZIVA PROTI ITALIJI.

Dunaj, 2. novembra. (Kor. ur.) Ob spodnjem in srednjem Tagliamentu smo v stiku s sovražnikom. Italijanske čete, ki so se poskušale obdržati na vzhodnem bregu Tagliamenta, so vrgli ali uničili. V teh bojih

smo ujeli še več tisoč mož. V ozemlju reke Fella in ob gornjem Tagliamentu poteka prodiranje naše armade po načrtu. Na nekaterih točkah smo morali zlomiti sovražni odpor.

Berlin, 2. novembra. Wolffov urad poroča iz glavnega stana: Italijanske brigade, ki so še nadaljevale odpor se na vzhodnem bregu Tagliamenta, so se morale vsled našega napada umakniti, ali pa so bile ujete. Od Felle do morja ni več sovražnik na levem obrežju Tagliamenta.

Vojni položaj.

Armadi generalov Borojević in Below stojita med Gemono in Latisano ob Tagliamentu. Armada generala Kroatina nadaljuje, zlomivši sovražni odpor, svoje prodiranje v dolini Fella proti Moggio ter proti črti Tolmezzo-Ampezzo ob gornjem Tagliamentu. Ob reki Piave se zbirajo močne sovražne čete. Italijansko vojno vodstvo namerava tankaj organizirati odpor. Naša podjetja proti sovražnim zadnjim četam, ki branijo prehod čez reko Tagliament, so v razvoju.

Prodiranje v Italiji.

Dunaj, 2. novembra. Vedno bolj uničevalen postaja poraz italijanske armade. Trdnjava Gemono je v naših rokah in sovražnik je pognan s celega levega obrežja reke Tagliament. V zadnjih bojih smo prizadejali sovražniku še občuten poraz. Ujeli smo 50 častnikov, med njimi poveljnika brigade, in čez 3000 mož. Pri Latisani smo uničili nekoliko sovražnih bataljonov. Nastalo je lepo vreme, ki pospešuje naše operacije.

Cadorna.

Amsterdam, 2. novembra. Zaradi ostrih napadov na vojno vodstvo objavlja Cadorna v nacionalističnih italijanskih časopisih izjavo, v kateri skuša opravičiti svoje postopanje. Cadorna izjavlja, da se je sovražniku posrečilo prikriti svoje načrte ter nastavit glavni napad na nepričakovanem mestu. Italijansko vojno vodstvo čaka sedaj na francoska ojačenja ter prične potem takoj s protinapadom.

Umikanje za reko Piave.

Pariška Agence Havas poroča, da se namerava umakniti Cadorna s svojo armado za reko Piave. Tam bodo baje Francozi in Angleži krili črto Treviso-Benetke.

Francoska pomoč Italiji.

Francoski listi poročajo, da so vse razpoložljive rezerve v južni Franciji dobile ukaz za odhod. Te rezerve odidejo baje kot ojačenja na italijansko fronto.

Benetke odprto mesto.

»Daily Mail« poroča iz Rima: V nevarnostni coni nahajajoče se utrjeno mesto Benetke se je razglasilo za odprto mesto, da se varujejo umetnine mestá pred uničenjem.

Z ostalih bojišč.

Neuspešno pobratuštvo na ruski fronti.

Dunaj, 2. novembra. Iz ruskega glavnega stana poročajo: Dognali smo sovražne poskuse pobratenja vojakov na fronti, zlasti na severni fronti pri Illuxtu, v okraju Ponievež in pri Višnjevskem jezeru. Pobratenje se je z artiljerijskim ognjem preprečilo.

Berlin, 2. novembra. Wolffov urad poroča iz glavnega stana: Topniško delovanje na Flanderskem je bilo včeraj zelo živahno pri Dixmuiden ob Yseri ter med gozdom Houthoulster in Lyso. Angleški izvidni sunki so se na mnogih mestih izjalovili. Ob kanalu Oise-Aisne ter na Chemin des Dames je postalo artiljerijsko delovanje znatno močnejše. Po večurnem bobnajočem ognju so pri Braye napadle močne francoske čete. Napad se je zrušil pred našimi črtami. — Na makedonskem bojišču je bil severozapadno od Bitolja odbit močan sunek sovražnih bataljonov.

Dunaj, 2. novembra. V Albaniji smo proti italijanskim pozicijam ob Vojuši izvr-

šili več podjetij, ki so dosegla svoj namen, čeravno je Vojuša v sedanjem letnem času velika ovira za vojne operacije.

London, 2. novembra. Po noči je bila sovražna artiljerija vzhodno od Yperna zelo delavna. Zbiranje sovražnika pri Paschendale smo preprečili z našim ognjem. — Z egiptске fronte se javlja: Včeraj smo zasedil Bir Beba (južnovzhodno od Gaze). Ujeli smo 1000 mož ter vplenili 9 topov. Angleške izgube neznatne.

Berlin, 2. novembra. Nemško večerno poročilo: Neopaženo od sovražnika smo na Chemin des Dames po noči po načrtu preložili naše črte na gorski fronti. — Po noči 1. novembra so naši letalci metali bombe na London in angleška obrežna mesta.

Politični pregled.

= Delegacije. Po več kakor tri in pol letnem odmoru se prične delegacijsko zasedanje 3. decembra. Zadnjič so delegacije zborovale aprila in maja 1914 v Budimpešti, zato bodo zborovale letos na Dunaju. Predsedoval bo zasedanju član poslanske zbornice, ker je v Budimpešti predsedoval delegacijam član gosposke zbornice. Kakor je znano, sta v proračunskem odseku zahtevala poslanca dr. Korošec in Kraft, da poda zunanji minister potrebujo pojasnila v odseku. Grof Czernin tega ni obljubil in tudi tega ne bi storil, ker so njegov forum delegacije. Czernin bo imel priliko, da poroča o dogodkih v zunanji politiki; zakaj ogromno je gradivo, ogromna odgovornost za vse, kar se je godilo v štirih letih neustavnega življenja v Avstriji. Svetovna vojna je dogodek, ki ga je treba šele pojasniti, mirovno vprašanje je problem, ki zahteva nujno rešitev. Po vseh državah so razpravljali o položaju, o vojni na tajnih in javnih sejah. V Avstriji tega ni bilo. Grof Czernin je pojasnjeval politični položaj šele zadnje mesece časnikarjem in na posameznih. To dejstvo je pomembno, zlasti, ker je odgovorni voditelj zunanjih stvari ves čas vojne preziral parlamentarno zastopstvo — delegacije — ter rajše delal reklamo za svojo politiko po časopisu in na banketih, kakor da bi bil stopil pred delegacije in utemeljil svoje stališče. Ne trdimo pa, da zadene vsa krivda grofa Czernina; zakrivili so to napako tudi njegovi predniki, predvsem pa absolutistični sistem obeh vlad, avstrijske in ogrske, ki očitno sami nista marali delegacij. V Avstriji in na Ogrskem sta vladali ves čas vojne deloma pod mogočnim pritiskom aristokracije in plutokracije, v Avstriji tu i neustavno zlasti pod vplivom nemških nacionalcev, ker so se hoteli ogniti parlamentu. V teh razmerah je imelo neparlamentarno življenje ugodna tla. Sedaj se snidejo delegacije. V delegacije volijo po 20 poslancev obe poslanski zbornici (avstrijska in ogrska) ter po 20 avstrijska gosposka in ogrska magnatska zbornica. Po sestavi delegacij torej že lahko sklepamo. Delegacije so forum, ki ima v njej večino sedanji sistem. A kljub temu nas zanima zasedanje delegacij, ker bo v njih pojasnjeval grof Czernin zunanji politični položaj in ker pride v delegacijah na razpravo z ozirom na eventualna mirovna pogajanja tudi vprašanje notranjih reform v monarhiji sami. Grof Czernin bo opravičeval svojo vojno politiko in moral bo podati tudi primerne izjave glede konca vojne, če hoče ustreči javnosti. Zanimajo pa nas delegacije še tudi z druge strani. Radovedni smo, ali bodo delegati tudi zastopali obči interes volilcev, in če bodo imeli zastopniki plutokracije in aristokracije še drznost, zagovarjati nadaljevanje vojne, ki je še izvršila svojo zgodovinsko nesrečo. Kaj bodo rekli ti, kaj oni, to je za bodočnost važno!

= Fronta in politika. Budimpeštanski listi priobčujejo vsi enake izjave od oficijozne strani z Dunaja, čeprav jo označuje vsak list s tem, da jo ima od svojega „posebnega poročevalca.“ Ta oficijozna izjava se obrača zlasti proti onim elementom v monarhiji, ki so delali na to, naj pretrga Avstro-Ogrska svojo zvezo z Nemčijo. Sedaj se je izkazalo kolike vrednosti je trdna zveza med Avstrijo in Nemčijo. „Budapesti Hirrap“ je pa edini list, ki pristavlja k temu prozornemu komentarju še poseben komentar na naslov Čehov in Jugo-

slovanov. Ta list piše: „Politične nauke ofenzive proti Italiji morajo razumeti gotova politična stremjenja na Ogrskem prav tako kakor gotova avstrijska stremjenja. Na Ogrskem je bila pred vojno le Karolyjeva skupina, ki je kokerirala z entento in ima še vedno nagnjenje, da zavzame stališče proti zvezi z Nemčijo. Ofenziva pouči morda tudi te, da izvajajo prave posledice, a tudi gotove struje v Avstriji bodo morale vsled ofenzive revidirati svoje programe. Čehi in Jugoslovani so prisiljeni sedaj, ko se je združila italijanska fronta, da vprašajo sami sebe, če je še mogoče, da vztrajajo še nadalje pri svojih dosedanjih stremljenjih. V prvi vrsti morajo priti Čehi na jasno. Na merodajnih mestih so prepričani, da ne izgreši naša ofenziva svoj dobri učinek na razvoj tega stremljenja. Končno je vendar treba enkrat naučiti Čeha, da uvidijo, da nas ententa ne more nikdar premagati, da nam nikdar ne vsili svoje volje in da ne more biti govora v razdejanju monarhije. Ni mogoče tajiti, da je bila v soški bitki češka politika do smrti zadeta, temelječa na zmagi entente. Naša zmaga dokazuje dovolj jasno, da nimajo življenske pravice le narodno enotne države, temveč tudi one, kjer prebiva več narodov. Moč, ki jo razvijamo, dokazuje najboljšje, da branimo lahko avstro-ogrski teritorij proti vsakomur, ki ogroža našo existenco.“ — Oficijelni krogi na Dunaju in v Budimpešti in v Berlinu lahko še dolgo čakajo na „revidiranje“ programov.

= Grof Czernin v Berlinu. Korespondenčni urad poroča, da se poda vnanji minister grof Czernin dne 4. novembra v Berlin, kjer bo imel važne konference z novim državnim kanclerjem grofom Hertlingom.

= Nova poljska država. „Narodni Listy“ javljajo: V krogih „Poljskega kluba“ je z veliko sigurnostjo razširjena vest, da bo v najbližjem času izvršena nova ureditev poljskega vprašanja. Začetkom novembra izide v sporazumu z nemško vlado cesarski patent, ki bo združil poljsko kraljestvo in Galicijo v eno državo pod habsburško dinastijo. Na ta način bi se zopet ujediniли ruski in avstrijski del nekdanjega poljskega kraljestva. Poznanjskega in pa onega dela bivšega poljskega kraljestva, ki je svoječasno pri razdelitvi Poljske pripadel Prusiji, se novi poljski program ne tiče.

= Novi nemški rajhskancler je postal grof Hertling. Od leta 1912 do sedanjega imenovanja je bil grof Hertling bavarski ministrski predsednik. O novem rajhskanclerju gre glas, da je izvršten politik in zelo energičen mož. Da so nastopili proti njegovim kandidaturam največji aneksionisti, nemški veleindustriji, je vsekakor dobro znamenje.

= Finska republika. Bodoči predsednik Finske republike postane senatni predsednik Svinhuvud.

= Tereščenko o zunanji politiki. Iz Petrograda poročajo: Minister za zunanje zadeve Tereščenko je govoril v parlamentu o zunanji politiki. Dejal je, da zahtevajo interesi dežele, da vztraja Rusija pri dosedanjem zveznem razmerju in da ne sme skleniti nobenega poniževalnega miru. Če bi ne bila opešala moč ruske armade po julijski ofenzivi, bi imela Rusija že mir. Vprašanje, če so centralne države zmagovalke, je zauikal Tereščenko, čeprav je doživela Rusija strateške poraze in je zadela Italijo nova nesreča. Poudarjal je, da so poizkušali Nemci izolirati Rusijo od zapada sem, ne z aneksijami, pač pa z ločitvijo političnih enot. Nemčija bi tako rada ustvarila obroč, ki bi odrezal Rusijo od zapada. Nemčija je organizirala zasedena ozemlja tako, da jej služijo kot oporišče proti Rusiji. Na Kurskem že izdeluje Nemčija gospodarski načrt za svojo kolonizacijo, s čemer hoče poplačati svojim vojakom njihov trud. A Rusija ne prepusti, da bi jo ropali izhoda k morju, ki je brez ledu. Slučajni strateški uspehi sovražnika ne morejo odločiti vprašanja, če je ena ali druga dežela premagana ali ne. Prav dobro razumevamo stremjenje Nemčije, da vseje sovraštvo med alirance. S tem bi dosegla na lahek način konec vojne, preden postane slabi položaj, v katerem je sedaj Nemčija, očitno vsemu svetu. Bojazen, da izrabijo aliranci razdrapani položaj Rusije za to, da navale nanjo vsa bremena vojne, je utemeljena.

Uradni krogi alirancev so ponovno izjavili energično, da je vojna v vsej celoti za države entente nerazdeljiva enota, v kateri je vloga Rusije prav važna. V najožjem sporazumu z našimi zavezniki moramo nadaljevati vojno in skupno z njimi obravnavati vprašanje o vojni in miru. Na pariški konferenci bomo razmotrivali tudi vprašanja obrambe in enotnosti in očitno zanesljive vidike, ki prikažejo konec strašnega prelijanja krvi v obrisih. Rusija mora biti na konferenci ena sama enota.

= Miljukov. V debati o izjavi zunanjega ministra Tereščenko je govoril Miljukov. Dejal je, da odobrava politična razsodišča, zmanjšanje oboroževanja in parlamentarno kontrolo diplomacije, a ta kontrola se ne sme izpremeniti v izdajstvo, kakršno je zahteva, naj se takoj objavijo tajne pogodbe. Sprejema formulo o pravicah narodov, da si sami oblikujejo svojo bodočnost, a ne v obliki, ki jo zastopa skrajna levica. Glede instrukcij, ki jih imajo zastopniki delavskih in vojaških sovjetov v tujini, izjavlja Miljukov, da ponavljajo te instrukcije vodilne stavke stockholmskega manifesta, a jih utopično pretirava v korist Nemčije. (Silen hrup.) Ko je bil objavljen oni spis, je bilo jasno, da bodo zastopniki ruske demokracije na pariški konferenci v nasprotstvu z voditeljem oficijelne ruske zunanje politike. Govornik kritizira oni del navodil o svobodnem razvoju Rusije, ki gre tako daleč, da se jih hoče politično ločiti od Rusije. Miljukov graja dalje, da ima v izjavi delavskega in vojaškega sovjeta rešitev alzaško lorenškega in belgijskega vprašanja Nemčiji prijazno obliko, rešitev srbskega vprašanja pa je prijazno avstrijskemu stališču. Miljukov izjavi tudi, da bo morala imeti Rusija močnejše brodogojne, če se izvrši načrt demokracije, da se nevtalizirajo morske ožine. Interesi Rusije na jugu bi bili zagotovljeni zato le tedaj, če bi imela vojaško kontrolo nad morškimi ožinami. Miljukov je napadel rusko demokracijo, ki postabšuje položaj Rusije in je navdušeno govoril o Franciji, Angliji, Srbiji, Rumuniji in Italiji, ki sprejema sedaj udarce, ki jih je bil namenil sovražnih Rusiji. Vzneseno je govoril tudi o novi, sveži in močni Ameriki, ki pošilja nove, pogumne legije bojevnikov v Evropo.

= Dogodki na Ruskem. Vesti, da nameravajo nastopiti boljševiki z oboroženo akcijo, se vztrajno vzdržujejo. Vojaški guverner v Petrogradu je ukazal zato izredne odredbe, da zagotovi mir in red. Vojaštvu je zapovedal, naj krepko podpira civilne oblasti in milico in naj prepreči z vso silo vsakršne manifestacije. Državni pravdnik kijevskega sodnega dvora je sporočil viadi, da ustvarita Rađa in generalno taništvo Ukrajine posebno armado kozakov. Uslužbenci transbajkalske in amurske železnice so zastavkali. — V Moskvi stavkajo grobokopi.

= Za gospodarsko demobilizacijo. Ruska časna vlada je ustanovila posebno oblast, v kateri so zastopniki vseh resorov. Ta oblast se bo pečala s pripravami, da se izvede gospodarska demobilizacija dežele.

= Prepovedan strankini zbor. Vlada je prepovedala strankini zbor italijanskih socialistov, ki bi bil moral biti od 2. do 4. novembra v Rimu.

= Izjava Radoslavova. V sobranju je izjavil bolgarski ministrski predsednik Radoslavov, da so odnošaji med Bolgarijo in njenimi zavezniki kar najboljši in da v deželi ne bo pomanjkanja živil, dokler bo vojna, ki jo vodi Bolgarija, dokler ne doseže nacionalne edinosti. Radoslavov je omenjal tudi stockholmski manifest, ki ga ogorčen zavrača zaradi krivice, ki jo hoče dodeliti manifest bolgarskemu narodu.

= Angleška blokada. Iz Londona poročajo: V poslanski zbornici je odgovarjal lord Robert Cecil na vprašanje, če res pušča angleška vlada, da gnije 12.500 ton krompirja, nakupljenega na Holandskem, ker ni na razpolago dovolj ladij za odvoz. Cecil je dejal, da je to sicer velika izguba, a vendar odgovarja svojem namenu, ker je bil nakupljen krompir le zaradi tega, da se poostri blokada proti Nemčiji.

= Kitajska in ententa. Kitajska izroči Angliji devet sovražnih ladij s 30.000 tonami. Aliranci pa dovoljujejo Kitajski za dobo petih let 5 odstotni popust za povrnitev škode iz bokserskega upora.

Dnevne beležke.

— **Zastrupljanje mladine.** Praška „Bohemia“ poroča: Kar so že dolgo naznanjali, so sedaj uresničili: Praški kozistorij je odredil, da je treba voditi šolske otroke drugega razreda k izpovedi in obhajilu. Vedno nižja postaja starost za prejemanje teh zakramentov. Ko smo hodili mi starši v šolo, smo bili stari 12 let, kvečjemu 11, da smo lahko prejeli te zakramente, potem so znižali starost na enajst in deset let, pred nekaj leti na devet let in sedaj silijo sedemletne, da spoznavajo „grehe“, si jih izmišljujejo in se jih „izpovedujejo“ Tako zastrupljavajo klerikalci mladino.

— **Smrtna nezgoda.** Na cesti pri Vižmarjih je v soboto povozil avtomobil šestletnega begunskega dečka Matija Parca. Deček je bil težko ranjen ter je umrl že na potu v ljubljansko bolnico.

— **Begunska obleka.** Begunci, ki so pri mestnem magistratu prosili za obleko med 20. in 26. oktobrom, dobe nakaznice, ako se legitimirajo z razkaznicami o istovetnosti, po naslednjem redu: v ponedeljek, 5. novembra, stranke z začetnimi črkami A—G; v sredo, 7. novembra, stranke od H—L; v petek, 9. novembra, stranke od M—P in v ponedeljek, 12. novembra, stranke od R—Ž. Uradne ure so le od 10. do 12. dopoldne. Obleka se oddaja vsak ponedeljek, sredo in petek od 2. do 5. popoldne pri deželni zalogi c. kr. deželne vlade (pri tvrdki R. Miklauc, Stritarjeva ulica 5, skozi vežo).

— **Samopomoč.** Iz Črne nam poročajo: V noči od 29. na 30. oktobra so vlomili pri Lukežu v shrambo in odnesli poldrugi kg surovega masla, en lonc smetane, petrolej in krompir. Ravno tisto noč je bila pri Gutovniku v Javorju ukradena ena vreča moke, ki je bila pripravljena v kuhinji za peko. Že prej sta bili iz mlina ukradeni dve vreči pšenične in ajdove moke.

— **Prisilna dobava jajc na Koroškem.** Koroška deželna vlada je odredila, da morajo lastniki kokošij mesečno od vsake kokoši oddati po dva jajca zbiralnici. Ceno določa deželna vlada od časa do časa.

— **Manj piva.** Ministerialna naredba odreja nadaljnjo omejitev izdelovanja piva od 25 odstotkov na 6 odstotkov normalne množine. Naredba je bila baje potrebna, da se prepreči prevelika poraba ječmena in da vsaj nekaj zaloge ostane za poznejši čas, ko bo pivo bolj potrebno kakor pozimi.

— **Vzrok pomanjkanja čevljev.** Zaloge čevljev se manjšajo od dneva do dneva in razpoložljivo blago se prodaja za nezaslišano visoke cene. Da-li je moralo tako priti, to je vprašanje, na katero odgovarjajo strokovnjaki z odločnim: Ne! Strokovnjaki so mnenja, da je sedanjio mizerijo glede obutve zakrivila vlada sama s svojim pogrešenim postopanjem. Mnenje vlade, da je legitimna mala trgovina s čevlji kot posredovalka med producentom in konsumentom nepotrebna, se je izkazalo kot napačno. Namesto male trgovine so nastopili sumljivi elementi. V večjih mestih so nastale pravcate borze za obutev in ti špekulanti so dvigali cene do skrajnosti. Trgovci so morali blago naročiti v nevtralnem inozemstvu, vlada je pozneje uvoz prepovedala baje z ozirom na valuto. Špekulanti so pokupili blago, kar se ga je še dobilo, ter ga spravljajo v promet za nezaslišane cene. A tudi tovarnarjem se delajo velike ovire. Pomankanje platna in drugega blaga za podlogo, a blago se je dalo pod zaporo. Rabilo se je potem za podlogo blago iz papirja, a tudi pride menda v kratkem pod zaporo. Velike množine čevljev so se v Avstriji pokupile za Ogrsko. Fabrikanti so menda pri tem ogromne svote zaslužili. Sedaj so se za eksport na Ogrsko izvedle sicer transportne izkaznice; a to se je zgodilo prepozno. Ogrska je preskrbena s čevlji, Avstrija jih pa nima.

Aprovizacija.

Izkaznice za doječe in noseče matere ter za otroke do 3. leta se bodo izdajale za stranke: II. okraja s črkami A do K dne 5. novembra, L do Ž dne 6. novembra.

S seje mestnega aprovizačnega odseka. Občina Vič je prosila mestnega župana,

da bi odslej mestna aprovizacija preskrbovala, poleg moke in kruha, občane tudi z vsemi drugimi aprovizačnimi živili. Predvsem bi prišel v poštev krompir in mast. Tako velike odgovornosti pa mestna aprovizacija nikakor prevzeti ne more, posebno če se pomisli, da bodo za Vičom prišle tudi druge okoliške občine in se na ta način priklopi aprovizaciji še čez 10.000 prebivalcev. Aprovizacija nima namreč prav nobenega zagotovila, da bo prejela za novimi bremenimi, trdi več živil za razdelitev. Vodstvo mestne aprovizacije se je obrnilo do c. kr. vlade, če lahko poda garancije glede preskrbe novih tisočev prebivalstva s tem, da bo mestni aprovizaciji nakazanih tudi večje množine živil. Deželna vlada ni molga podati nobenih garancij. Če občina Vič ne more voditi lastne aprovizacije in preskrbeti svoje občane z živili, je zadeva ljubljanskega okrajnega glavarstva, da poseže vmes in skliče posebno aprovizačno komisijo, ki bo vodila okoliško aprovizacijo. Okoliško aprovizačno komisijo bo gotovo prav rada podpirala po možnosti tudi mestna aprovizacija. **Na močne izkaznice se za enkrat ne more razdeljevati nobene moke.** Kakor hitro pridejo obljubljeni pošiljatve moke za kuho, se takoj prične z razdelitvijo. **Krušne moke tudi ni.** Peki, kakor tudi mestna pekarna imajo na razpolago še za tri dni moke za kruh in če ne pride obljubljeni moka, bo Ljubljana četrti dan brez kruha. Že deset dni pričakuje mestna aprovizacija iz Kranja 5 vagonov moke. Vsled transportnih ovir je pa moka na poti nekje zastala in se niti ne ve ne, kje stoje prav za prav vagoni. Mestna aprovizacija je ponovno opozorila vse v poštev prihajajoče faktorje, kakšna nevarnost preti Ljubljani, če ne pridejo takoj večji dovozi moke. Ponovno se je tudi v javnosti razpravljalo o resnosti položaja. Do danes so vsa prizadevanja vodstva mestne aprovizacije ostala brezuspešna in res je nevarnost predurmi, da bo Ljubljana brez kruha. Mestna aprovizacija odločno odklanja vsako odgovornost za posledice, ki imajo nastati, če se bo prebivalstvu, četudi samo za nekaj dni odvzel oni bori kruhek, katerega ima danes. Čudno je pa vendarle eno, da ni z nobenega mesta slišati, da bi bilo že danes brez kruha, dočim je Ljubljana zopet ono mesto, ki je prvo prizadeto in prikrajšano. Ljubljanski peki so prosili mestno aprovizacijo, da izposluje z višanjem cene za kruh. Prošnja pekov je opravičena, če se pomisli, da se je režija pri peki kruha zelo podražila; drva so dražja in tudi mezde neprimerno višje. Odslek zato sklene, priporočati c. kr. deželni vladi, da se zviša cena kruhu na 40 vin. za hleb. Pri tem se pa opozarja vse peke, da morajo peči natančno 70 dkg težke hlebe. Posebna aprovizačna komisija se bo prepričala v vseh pekarnah, če se peče res zadostno težak kruh in prestopke kar najstrožje kaznovala. Občinstvo se tudi prosi, da takoj naznami mestni pritoževalnici, če bo opazilo, da kateri izmed pekov peče lažji kruh. Prinesti je s seboj na pritoževalni urad tudi vedno vzorec kruha, ker je drugače proti prodajalcu kruha nemogoče kazensko postopati. Do sedaj je mestna aprovizacija še vendar dobivala po malem krompir, dočim je zadnji teden dovoz krompirje skoraj popolnoma prenehal. Kakor se je že večkrat poudarjalo, je glavna krivda, da ni krompirja, pri okrajnih glavarstvih, ki so popolnoma odpovedala z rekvizicijo. Kmetje po deželi so začeli v kar največjem obsegu prodajati repo in korenje. Kakor je mestni aprovizaciji po poročilih z dežele znano, nameravajo vsled visokih maksimalnih cen, kmetje prodati domalega vso repo in korenje, dočim si bodo pridržali za krmenje živine krompir, ki ima danes v primeri z drugimi živili zelo nizko ceno. Sto in sto vagonov je že šlo blaga iz dežele in naenkrat ne bomo samo brez repe in korenja, ampak tudi brez krompirja. Mestno prebivalstvo čakajo težki udarci. Vsled malomarnosti rekvizičnih organov ne bo prav kmalu nobenega izhoda več iz aprovizačne mize-

rije. Vsa prizadevanja mestne aprovizacije, vsi klici stradajočih ljudi, zadevajo na gluha ušesa in na faktorje, ki so brez razumevanja za ljudske potrebe. Petroleja je prevzela mestna aprovizacija, oziroma ji ga je obljubljenega za tekoči mesec 74 sodov. Razdeliti bo mogoče na samske osebe po 1/2 litra, na družine po 1 liter in na obrte po 1 1/2 litra za cel mesec. Kar preostane petroleja se ga bo razdelilo zavodom in uradom. Da so količine petroleja, katere se misli razdeliti, popolnoma nezadostne, je jasno. Zadnji teden je bila mestna aprovizacija primorana, da je prenehala z razdeljevanjem premoga. Prišlo pa je zopet nekaj vagonov premoga, in ga bo tekóm prihodnjih dni mogoče najpotrebnejšim strankam razdeliti po 50 kg. Pri vseh razdelitvah premoga, mestna aprovizacija opaza, da prosjajo za premog tudi stranke, ki ga imajo dovolj v zalogi. Razni hišni gospodarji, ki prav dobro vedo, da ima stranka dovolj premoga, navzlic temu potrjujejo izjave, da je stranka brez premoga. Tako ravnanje je na vsak način brezvestno. II. Apellra se na poštenost gospodarjev, da ne izstavljuje strankam neresničnih potrdil. Skrajno krivično je, če so vsled grabežljivih manipulacij prikrajšani oni ljudje, ki nimajo niti toliko premoga na razpolago, da bi si lahko skuhali kosilo.

Meso na rumene izkaznice C. Stranke, ki imajo rumene izkaznice C števil. 1 do 1300 prejmejo meso v ponedeljek, dne 5. t. m. popoldne v cerkvi sv. Jožefa. Določen je ta-le red: od 2. do pol 3. št. 1 do 200, od pol 3. do 3. št. 201 do 400, od 3. do pol 4. št. 401 do 600, od pol 4. do 4. št. 601 do 800, od 4. do pol 5. št. 801 do 1000, od pol 5. do 5. št. 1001 do 1200, od 5. do pol 6. št. 1201 do 1300. Ena oseba dobi četrt kg, tri osebe pol kg, 3 in 4 osebe tričetrt kg, 5 in 6 oseb 1 kg, 7 in 8 oseb 1 in četrt kg, več oseb 1 in pol kg. Kilogram stane 2 kroni.

Sladka repa. Mestna aprovizacija ima še sladko repo. Prodaja jo po 40 vin. kg in daje prilično 20 kg na osebo. S tem nudi družinam driliko, da dajo repo kisati. Gospodinje, ki še niso dobile zanj nakazil, naj se zglase v uradu mestne aprovizacije na Poljanski cesti št. 13.

Konsumno društvo rudarjev v Hrastniku

reg. zadr. z om. jamstvom.

Prodaja specerijskega blaga, blaga za obleke, storjenih oblek za otroke, nogavic, čevljev, srajc i. t. d. po najnižji ceni.

Zadruga toči v svoji gostilni pristna vina.

Člani kupujejo vse svoje potrebščine v lastnem podjetju.

Član lahko postane vsakdo. Delež znaša le 40 kron.

„**ASANOL**“
(zakon. varovan)

škatljica stane 1 krono.

„**Piff-Paff**“ (nadomestilo za podganjo smrt)
najboljše sredstvo za streljanje podgan in miši.
1 pušica stane K 1.50.

„**St. Valentinov redilni prašek za prešiče**“ je edino uspešno pri prebavi krme, zaradi tega izredno redi meso in tolaščo. 1 zavojček stane 1 krono.

Dobi se vseh prodajalnah **konsumnega društva za Ljubljano in okolico.**

Agitirajte za „Naprej!“ Pošiljajte ga vojakom!